

**A versenyviszonyok fejlesztése a gáz ágazatban
(2000. február)**

I. Iparági áttekintés: Szabályozási keretek és piaci szerkezet

Magyarország földgáz-felhasználása 1998-ban meghaladta a 12 Mrd m³-t, amely Európában a második legnagyobb részarányt (38,6 %) jelenti a primer ellátásból. A lakossági és kommunális energiafogyasztás szerkezetében a földgáz több mint 40 %-os részarányt képvisel, valamint a háztartások és az intézmények kb. 70 %-a használ földgázt.

Nemzeti keretek és fontosabb szabályozás

A magyar Kormány céljai a földgáz szektort illetően "A magyar energiapolitika alapjai az energetika üzleti modellje" című kormányhatározatban vannak összefoglalva. Ezt a határozatot a Kormány 1999. július 6-án hirdette ki (száma: 2199/1999. (VII. 6.) Korm. hat.).

A földgáziparra vonatkozó főbb célok:

- a magyarországi vezetékes energiapiacot vállalkozói alagra kell helyezni a versenyipiac fokozatos kialakításával,
- az egységes európai energiakereskedelem integráns részévé kell tenni a magyar földgázipart, figyelemmel a 98/30/EK irányelvben foglaltakra,
- a gazdaságpolitika ösztönözze a földgáz import további (fizikai) diverzifikációját,
- a szállítás, elosztás működtetésére átlátható szállítási tarifarendszert kell kidolgozni,
- a nem feljogosított fogyasztók vonatkozásában továbbra is a közüzemi szolgáltatási kötelezettség érvényesül az ellátás biztonsága, folyamatossága, minősége és szabályozott ára, valamint a kisfogyasztók védelme érdekében.

A gázipari reformfolyamatok szorosan kapcsolódnak más iparágakhoz, különösen az elektromos iparhoz. Az elektromos ipar és a gázipar újraszabályozásának ütemezése között 1 év különbség van. Az elektromos iparban 2001-től lép hatályba az új szabályozás. A földgáziparban 2002. január 1. az új szabályozás életbelépésének időpontja. A Kormány energetikáért felelős helyettes-államtitkár (Hónig Péter úr) január végén úgy nyilatkozott, hogy az elektromos ipar területén kialakítandó verseny

elősegítése érdekében meg kell vizsgálni, hogyan lehet felgyorsítani a földgázipari újraszabályozási munkát.

A földgáziparban jelenleg 7 törvény, 6 Kormányrendelet, egy országgyűlési határozat, 23 kormányhatározat és 9 miniszteri rendelet tartalmazza a szabályrendszert.

A főbb törvények:

Az árak megállapításáról	-	1990: LXXXVII. tv.
A koncesszióról	-	1991: XVI. tv.
A bányászatról	-	1993: XLVIII. tv.
A gázszolgáltatásról		1994: XLI. tv.
A környezetvédelem általános szabályairól	-	1995: LIII. tv.
A tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról	-	1996: LVII. tv.

Szabályozó intézmények

A gazdaságpolitikát alakító szervezetek:

Országgyűlés	határozatban hirdeti ki az energiapolitikát és kétévente számon kéri a teljesítést
Kormány/ Gazdasági Minisztérium	a gazdaságpolitika részeként kialakítja az energiapolitikát és benyújtja az országgyűlésnek jóváhagyásra

Szabályozó szervezetek:

Gazdasági Minisztérium: kialakítja a szabályozás fő irányát, bevonja ebbe a munkába a társmisztériumokat, a Gazdasági Versenyhivatalt és a vállalkozásokat.

Magyar Energia Hivatal: a konkrét szabályozó hatóság. Az irányelvek szerint kialakítja az összes részletszabályokat. Ebbe a munkába bevonja mindazokat, akiket a Gazdasági Minisztérium az irányelvek kialakításába. Kiadja a vállalkozások működéséhez szükséges engedélyeket.

A Magyar Energia Hivatal az energetikai ágazat szabályozó hatósága. Élén főigazgató áll, akit a gazdasági miniszter nevez ki a kormány jóváhagyásával. A kormánytól nem, a vállalkozásoktól teljesen független. (Az új szabályozó rendszer irányelvei között szerepel annak vizsgálata, hogy a szabályozó hatóság nagyobb függetlenségének megteremtése hogyan valósítható meg.).

A gázra vonatkozó kereslet fontosabb jellemzői

Földgázfelhasználás Magyarországon: elsődlegesen a lakosság és a kommunális szféra főzésre, fűtésre és melegvíz előállításra (kb. 40-45 %), villamos erőművekben (kb. 20-22 %), egyéb (vegyipar, építőanyagipar, kohászat, mezőgazdaság stb. 30-40 %).

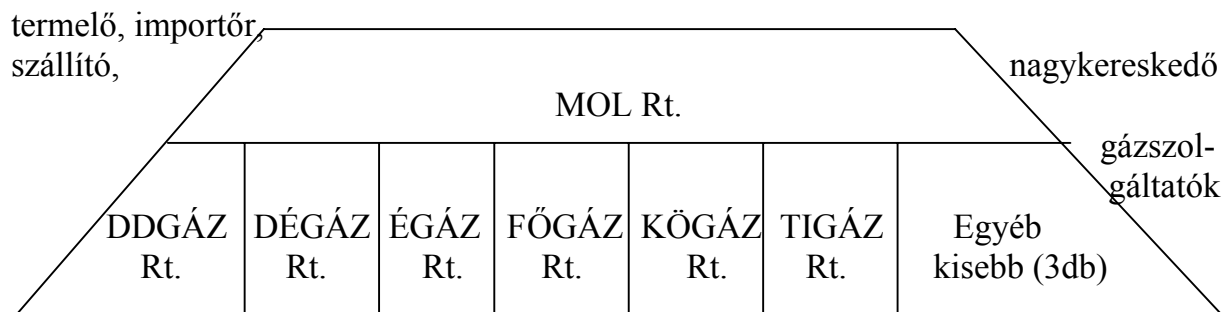
Az erőművi és egyes ipari felhasználás (pl. építőanyagipar) valamint a fűtőművek földgázfelhasználása helyettesíthető (pl. tüzelőolajjal). Az árszabályozás erre figyelemmel van.

A gáz végső árára a tüzelőanyagok közötti verseny ma még csak korlátozottan van hatással.

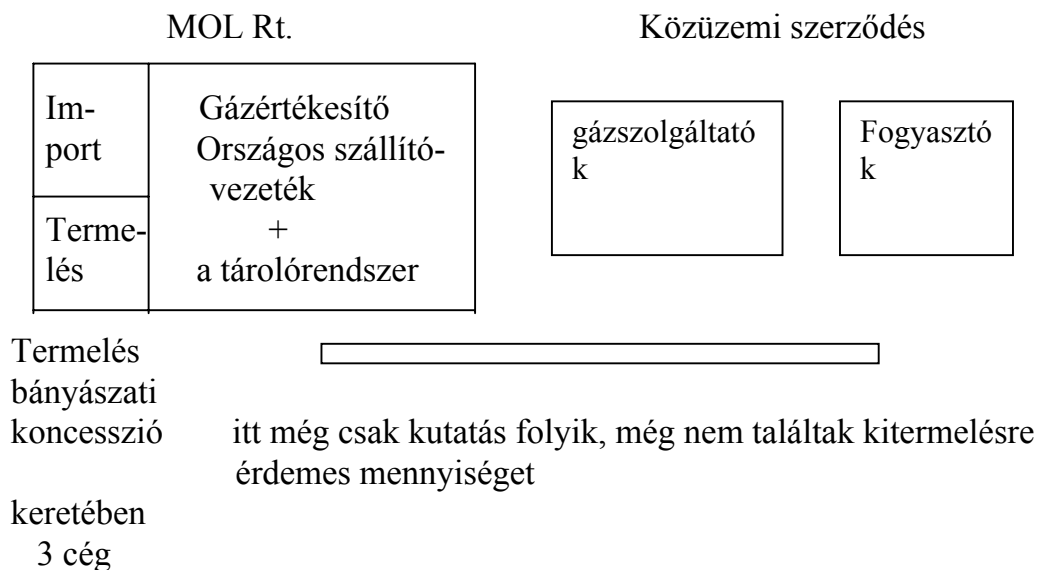
Az erőművek és a fűtőművek képesek megszakítható gázszolgáltatást vásárolni - akár teljes mértékben is. Az utóbbi években ritkán került sor erre.

A gázszolgáltatás főbb elemei: piaci szerkezet

A földgázipar ma Magyarországon kétszintű rendszerben működik: a gázértékesítő felelős az országos szintű ellátásért, a gázszolgáltatók pedig a fogyasztók kiszolgálásáért.

A gázenergia-rendszer működési modellje

A gáztermelés piacán egy cég tevékenykedik, a MOL Rt., amely vertikálisan integrált, a budapesti tőzsdén szereplő vállalkozás. A MOL Rt-n kívül 3 multinacionális cég szerzett kutatási koncessziót Magyarországon. Ők még nem termelnek. A MOL Rt. az importáló is. A magyarországi értékesítés 1/3-a hazai termelésből, 2/3-a importból származik. Két importáló vezeték áll rendelkezésre, az egyik keleti irányból, a másik Ausztria felől.

Mivel még csak egy gáztermelő van Magyarországon, ezért nem lehet versenyről beszélni.

A MOL Rt. üzemelteti a gáztárolókat és a nagynyomású földgázvezetékét. Néhány kisebb szolgáltatóban többségi tulajdonos, illetve vásárolt kis részesedést a nagyobb szolgáltatókban is.

A gáztermelő cég a végső felhasználóknak az éves fogyasztás kb. 23 %-át juttatja el közvetlenül.

Magyarországon nincsenek olyan területek, ahol a földgázvezetékek között verseny lenne.

A gázforgalmazás piacán 6 nagy cég és 3 kicsi tevékenykedik. Ezek a cégek helyi monopóliummal rendelkeznek, köztük némi verseny a még megszerezhető piackért folyik csak.

Ezek a cégek nincsenek integrálva a szállításba.

A gáz kiskereskedelem piaca még nem alakult ki Magyarországon. Megvalósult kezdeményezés a lakossági ingatlanok hálózatra kapcsolása során elvégzendő munkák külön vállalkozásba szervezésénél.

A magyarországi gázipar főbb cégeiben igen jelentős a külföldi tulajdonlás. A cégek részvénytársasági formában működnek. A szervezet, a vezetés, a menedzsment ösztönzés és menedzseri megítélés egyértelműen a magánszervezetekre jellemző módon működik. Ennek megfelelő a foglalkoztatottak jogi helyzete is.

A gázszektor cégei ma még nem foglalkoznak áram-, fűtés-, víz-, távközlés vagy kábeltelevíziós szolgáltatással. Tudunk azonban arról, hogy ezek a cégek el kezdték vizsgálni ezeket a piacokat is, hogy egy majdani további liberalizáció után milyen tevékenységet tudnának integrálni saját szervezetükbe. Azt egyértelműen tudjuk, hogy a gáztermelő megkezdte azon konkrét munkákat a saját szervezetén belül, amely majd lehetővé fogja tenni számára, hogy rövid időn belül, hogy belépjen az áramtermelésbe.

A szabályozási rendszer fontosabb jellemzői

Magyarországon nincsenek párhuzamos, versenyző földgázvezetékek. A ma érvényes szabályozás szerint ha a kutatás eredményre vezet, és a kutató cég termelővé válik,

akkor építhet magának saját szállítóvezetékét, ha akar. A szállítóvezetékhez a hozzáférést ma is megengedi a szabályozás. A hozzáférés tárgyalásos formában lehetséges.

A gáztermékek forrásainak versenye elvileg megengedett a magyar szabályok által. Azonban a gyakorlatban nincs ilyen, mert a magyar gázértékesítőnek ellátási felelőssége van. E miatt az importőröknek fel kell ajánlani az importálandó gázt a gázértékesítőnek és ő a hazai igények kielégítéséhez azt megvásárolja. Amíg a hazai szabályozás érvényben marad, addig más országból származó gáztermelők hozzáférése a vezetékekhez hazai fogyasztók részére szállítandó földgáz érdekében nem lehetséges. A MOL Rt-re telepített teljeskörű ellátási felelősség ezt nem teszi lehetővé.

Magyarországon ma egy szállítóvezeték rendszer üzemel. Ma még nem megengedett, hogy valamely külföldi cég gázvezetékét építsen arra a célra, hogy nagy gázfogyasztókat közvetlenül szolgáljon ki. (Hazai termelőnek ez megengedett lenne, ha sikerülne földgázt találnia és kitermelnie). Nem tiltott ma Magyarországon, hogy a gázszállító vállalat részesedést vásároljon a gázforgalmazókban. 25 %-nyi jegyzett tőkerész feletti vásárlás esetén a Magyar Energia Hivatal mint szabályozó hatóság engedélye, 50 % felett pedig a Gazdasági Versenyhivatal engedélye szükséges.)

A gáztárolás piacán sincsen verseny. A szabályok lehetővé teszik, hogy belföldi illetőségű harmadik felek hozzáférjenek - tárgyalásos úton - a tárolókhöz is és a szállítóvezetékekhez is.

Magyarországon még nincsen földgáz "kiskereskedelem".

A piacrалépés szabályozása

Új hazai termelő engedéllyel léphet a piacra. Ennek elsődleges feltétele a kibányászható hazai forrás. Ugyanígy a külföldi is engedéllyel léphet a hazai piacra, de itt az elsődleges engedélyezési feltétel egy meghatározott mértékű hazai tárolókapacitás birtoklása.

Az utóbbi néhány évben a szolgáltatás piacára léptek be új cégek az ország földgázzal még el nem látott területére. A belépés több hatóság engedélyének megszerzése után történhet.

A hozzáférés szabályozása

Mint ahogy fentebb említésre került, Magyarországon nincsen hozzáférési előírás. Elsődleges az, hogy az összes fogyasztói igényt ki tudja elégíteni az engedélyes vállalkozás. ha ezen felül - pl. a tároló vagy szállítóvezetéken - marad kihasználatlan kapacitás, akkor azt pl. exportcélokra tárgyalásos úton lehet igénybe venni. Ilyen esetekben a hozzáférés feltételeit nem kell nyilvánosságra hozni.

Árszabályozás

Magyarországon az import gázár szerződésen nyugszik és a helyettesítő termékek árához igazodik. A hazai termelésből származó földgáz árképzése költség alapú és állami adót visel.

Magyarországon a gázárak szabályozott, maximált árak. A tarifák fogyasztók szerint különböznek, de egy-egy csoporton belül országosan egységesek. A Magyar Energia Hivatal alakítja ki az árakat, melyeket a gazdasági miniszter rendeletben teszi közzé. Meghatározott és kihirdetett árképlet alapján, a legkisebb költség elvének figyelembe vételével határozzák meg az árat. Az árképletbe be van építve egy hatékonysági tényező is, melynek értékét a szabályozó hatóság határozza meg időről időre.

Az árszabályozás figyelembe veszi a "megszakítható" ellátást.

A szolgáltatás minőségbiztosítását a rendszerbe épített ellenőrzéssel oldják meg. Ezen túlmenően a szabályozó hatóság fogyasztóvédelmi részlege rendelkezik olyan jogosítványokkal, amelyek az előforduló hibák kiküszöböléséhez megfelelő hatáskört biztosítanak.

Nem kereskedelmi szolgáltatási kötelezettségek

Magyarországon nincsenek a kérdésben lévő előírások.

Természetesen, ha valaki nem képes kifizetni a szolgáltatás árát, attól - az előírt szabályozás szerint - megvonható a szolgáltatás.

A gázforgalmazók nem kötelezhetők arra, hogy nem profitábilis területeken végezzenek gázforgalmazást. Az ilyen területen élő fogyasztók önerőből megvalósíthatják a vezetékhálózatot és köthetnek üzemeltetési szerződést velük a gázforgalmazóknak.

Elkülönítés és szétválasztás

Az árak meghatározásához minden szegmensben (termelés, szállítás, szolgáltatás) meg kellett határozni a gázipari tevékenységeket és a költségeket e szerint kell elkülöníteni, és a szabályozó hatóság számára közölni. A számviteli és az esetleges tulajdonosi elkülönítés a most folyó új szabályozási munkák során vár kidolgozásra.

Kereskedelmi és beruházási ügyek

Magyarország földgázból jelentős importőr. Az ellátási felelősség miatt van import monopólium.

A magyar szabályozás tulajdon-semleges és a beruházásban sem tesz különbséget aszerint, hogy az magyar vagy külföldi. Az előírások mindenkire egyformán vonatkoznak.

Egyéb ügyek

A meg nem térülő költségek és az esetlegesen meghiúsuló szerződések kérdése most került napirendre az új szabályozás kidolgozása során. Ma még nem rendelkezünk erre vonatkozóan érdemi információkkal.

A környezetvédelmi szabályok szigorodásával keletkező költségek folyamatosan épülnek be az árakba.

Az adózási előírásokban nincsen eltérés a tüzelőanyagokra vonatkozóan. Az általános forgalmi adó egységesen: 12 %.

Magyarország a jelenleg szükséges földgázmennyiségének mintegy 2/3 részét importból szerzi be. A forráslekötéseket jellemzően - mint majdnem mindenütt Európában - hosszú lejáratú szerződésekkel biztosítják Magyarországon is. Több ilyen szerződés van érvényben, amelyek lejáratát különböző évekhez kötött. Ezek vizsgálata az új szabályozórendszer kialakítása során kerül sorra. Nem jellemző a rövidebb időtartamú szerződések tendenciája. Magyarországon még nincsen olyan hely, ahol azonnali szállításra illetve jövőbeni szállításra lehetne szerződéseket kötni. Ismereteink szerint ilyen külföldi rendszerbe Magyarországról még nem kapcsolódott be senki.

II. Fontosabb versenyjogi témák

A versenyjogi alkalmazása és érvényesítése

A nemzeti versenyjog teljes mértékben vonatkozik a szektornak arra a szegmensére, amely nincsen speciálisan szabályozva. Pl. a piacralépés vagy a teljes árszabályozás szabályozott, ezen a területen a Magyar Energia Hivatalnak, mint szabályozó hatóságnak (és egyéb szabályozó hatóságoknak, mint pl: a Magyar Bányászati Hivatalnak vagy a Környezetvédelmi Felügyelőségnek, stb.) van törvény által biztosított beavatkozási és intézkedési jogköre.

Minden más területen (pl. fúziókontroll, erőfölénnyel való visszaélés a nem szabályozott tevékenységek területén) a Gazdasági Versenyhivatal mint a magyar versenyhatóság jár el.

Versenyjogi ügyek esetében mindenkor kikéri a versenyhatóság a szabályozó hatóság véleményét, és azt igyekszik figyelembe is venni.

A szabályozórendszer továbbfejlesztésénél a két hatóság szoros együttműködésben dolgozik.

Piacmeghatározás

A releváns piac meghatározása viszonylag egyszerű feladat. A piacralépés engedéllyel történhet, melyet a szabályozó hatóság ad ki. Ebben az engedélyben meghatározzák, hogy milyen tevékenységet végezhet az adott cég. Meghatározzák azt is, hogy mely fogyasztókat, mely lakott településeket, esetleg mely területeket kell az adott vállalkozásnak ellátnia.

Erőfölénnyel való visszaélés

Erőfölénnyel való visszaélést a versenyhatóság a következő tevékenységekben vizsgál: lakossági számlázás során a havi gázóra leolvasásról a negyedéves vagy féléves periódusra való áttérésnél nem megfelelő becslés; lakossági házon belüli gázrendszer kiépítése után a földgázvezetékhez való csatlakozás műveleteiért túlzott költségfelszámítás; még ellátatlan területekre vonatkozó beruházások késleltetése vagy túlzottan magas beruházási hozzájárulás fizettetése; üzemeltetésre vonatkozó szerződés megkötésétől való vonakodás, időhúzó magatartás bizonyos saját érdek érvényesítése érdekében.

A versenyhatóság ezen esetekben hatékonyan tudott fellépni.

A versenyjog érvényesítésének egyéb esetei:

Korábban a privatizáció során olyan döntés született, hogy a gázértékesítő (MOL Rt.) nem vehet részt az ország területének nagy részét lefedő gázszolgáltatók privatizációjában (elkerülendő a vertikális integráció kialakulását). A privatizációt követően az ország néhány ellátatlan területén (a kevésbé sűrűn lakott és viszonylag fejletlen területein) alakult néhány kisebb gázszolgáltató társaság. Néhány év után kiderült, hogy nem tudnak fejlődni a tőkeszegénységük miatt. Ezért megpróbálták magukat eladni. Vevőként egyedül a MOL Rt. jelentkezett. Az ügyletek a versenytörvény előírásai alapján engedélyezési kötelezettség alá estek.

A Gazdasági Versenyhivatal megadta a fúzióhoz az engedélyeket. Mivel a földgázárak hatóságilag szabályozottak, nincsen mód az árakkal való visszaélésre.

Versenyellenes megállapodásokról ezideig a versenyhatóságnak nincsen tudomása.